

Veřejné finance: osolit ano, pepřit však netřeba.

Jarek Hurník (autor pracuje pro Mezinárodní měnový fond – Joint Vienna Institute a přednáší na Národohospodářské fakultě VŠE)

Ačkoliv nelze nesouhlasit s tvrzením, že české veřejné finance potřebují konsolidaci doslova jako sůl, není vůbec špatně, když se šéfkuchař před solením trochu zamyslí, aby nám to všem zbytečně zároveň pořádně neopeřil. Šetřit se musí, jasná věc, ale to se dá udělat chytře, nebo taky hloupě.

Nejsme v první zemi, která musí projít fiskální konsolidací. Zkušenosti ostatních přitom ukazují, že zatímco určitému negativnímu dopadu na spotřebu domácností a HDP se nelze při nejlepší vůli vyhnout, některým zemím se velmi rychle podařilo vrátit k růstu spotřeby domácností a HDP za trvalého snižování vladního dluhu, poklesu rizikové premie a úrokových sazeb. Taková milá varianta A. To jiné země si konsolidací zadělaly na sice mělkou, ale zase poměrně dlouhou recesi, což vedlo k tomu, že reformní zápal politiků ochladl, šetření bylo záhy přehodnoceno a výsledkem byl růst poměru dluhu k HDP, růst rizikové premie země, růst úrokových sazeb a další růst dluhu. Poněkud nepříjemná varianta B, aneb také jak konsolidací překvapivě dosáhnout zvýšení dluhu. Ono totiž poměrně hodně záleží na tom, co, kde a jak moc škrtáte, stejně tak jako, kde a jak moc případně zvyšujete daně.

Co dělat a co snad raději ani ne

V druhé polovině 90. let publikovali Alberto Alesina (Harvard University) and Roberto Perroti (Columbia University) několik článků, ve kterých se studiem řady konsolidačních pokusů z konce 80. a počátku 90. let snažili dobrat nějakého obecného vzorce jak na to, aby to nakonec celé nevedlo k variantě B.

Nikoho asi nepřekvapí závěr, že konsolidace by měla klást důraz na snížení výdajů (více než 70% z celkové změny salda) ve srovnání se zvyšováním příjmů (méně než 30% z celkové změny salda). Nicméně, kromě poměru úspor na celkovém snížení salda, je důležitá také struktura těchto úspor. Příznivá varianta A totiž nastala jen pokud na straně úspor převládaly úspory v sociálních transferech a v objemu mezd státních zaměstnanců, alespoň 60% z celkových úspor, zatímco úspory na investicích nepřesáhly 20 % celkových úspor. Investicemi se přitom rozumí nejen investice do infrastruktury, ale také do lidského kapitálu, byť jsem dalek toho tvrdit, že koruna utracená v resortu školství je koruna investovaná.

Vše je však potřeba vnímat tak nějak propojeně a dynamicky. Jinými slovy, snižování mezd státních zaměstnanců je sice v principu chvályhodné, ale nemělo by vést ke ztrátě minulých investic. Například, pokud snížením platu naštvete pilota nadzvukové stíhačky natolik, že opustí armádu, právě jste vyhodili oknem několik miliónů, které jste v minulých letech investovali do jeho výcviku, což jaksí není úplně ideální. Stejně tak proškrtání investic do infrastruktury může mít dalekosáhlé dopady do investičního chování firem, úrovně investovaného kapitálu a budoucího růstu.

Konečně, neméně důležitým znakem varianty A je také její vysoká setrvačnost. Jinými slovy, čím obtížněji lze nastolené úspory zvrátit tím lépe. Je sice pěkné když ministr XY proškrtá rozpočet svého ministerstva v roce nula svého mandátu, ale kdo zaručí, že jej zase potichu nezvýší v roce jedna nebo dva, případně to za něj neudělá jeho nástupce. Není proto naškodu spořít pomocí změn zákonů. I ty lze měnit, ale přece jen obtížněji, než rozhodnutím ministra.

Závěrem ...

... jen velmi stručně. Dobrá zpráva je, že šéfkuchaři a pomocníkům nechybí vůle nám to osolit. Teď jde jen o to, aby nás nakonec všechny sakra nepálila pusa.